puodo dugnelio ir tokių pat dubeninių koklių bei plokštinio koklio fragmentai). Be to, kalvoje aptikta ir vėlyvų, XX a. dirbinių: Antrojo pasaulinio karo šovinių gilzių, tarybinės armijos kariškio uniformos žvaigždė ir kita.

Babrungo dvarvietė (istorinėje kartografinėje medžiagoje aptiktos dvarvietės aplinkoje nurodomas Plungėnų (*Plungiany*) palivarkas) kartu su kitomis žinomomis Plungės apylinkių archeologinėmis vietomis (Gandingos ir Nausodžio archeologinių vietų kompleksu, Plungės piliakalniu, vadinamu Pabrėžos pilale), be abejo, turėjo įtakos Plungės miesto išaugimui.

Aptikta Babrungo dvarvietė įrašyta į NKVR. Ji yra 450 m į Š–ŠR nuo Babrungo ir Čerkšnės santakos, 400 m į Š–ŠV nuo Telšių–Jovaišiškės kelio ir 100 m ta pačia kryptimi nuo Babrungo dešiniojo kranto, į P nuo Šiaulių–Kretingos geležinkelio.

SURVEY OF THE BABRUNGAS VILLAGE

In the territory of the Babrungas Village which makes 40 ha (presently a part of Plungė town) different sectors were investigated. The investigations covered 50 m^2 in total. The following finds were collected: shards of wheel-made pottery and stove-tiles, iron nails, a fragment of door hinge mantling, a rectangular lock and a milling stone. The items collected date to the 17th–19th century and apply to the Plungėnai Folwark which used to occupy the site.

ANYKŠČIŲ DVARVIETĖ

Rytis JONAITIS

2004 m. LII MTS vykdė didelės apimties archeologinius tyrinėjimus Anykščių dvarvietės teritorijoje (AR 1881). Tyrimai buvo vykdomi AB „VITI“ užsakymu – inžinerinių tinklų klojimo vietose.

Anykščių dvarvietės teritorijoje buvo ištirtos 3 perkasos ir 5 plotai (iš viso 1953 m^2). Iki archeologinių tyrimų dvarvietės teritorijoje pradžios Dvaro gatvės atkarpoje, esančioje šalia cerkvės, savavališkai, be archeologo dalyvavimo buvo iškasta 3 m pločio, 70 m ilgio, ir iki 2,5 m gylio tranšėja. Dalis jos, apie 50 m, jau buvo užkasta. Likusioje, neužkastoje tranšėjos dalyje fiksuotas 30–60 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuris datuojamas XVI–XX a.

Tyrimai vyko PV, V, Š ir ŠR dvarvietės teritorijos dalyse. Kasta perkasomis, kur buvo kultūrinis sluoksnis, buvo kasama plotais. Plotai buvo didesni, negu reikėjo statybininkams, stengtasi aprėpti kuo daugiau kultūrinio sluoksnio, kad statybų metu jis nebūtų sunaikintas.

Dvaro gatvėje ištirtas 197 m ilgio, 3 m pločio ir 1,6 m gylio plotas 1 (591 m^2). Dvarvietės teritorijoje tarp Anykštos upės ir Dvaro gatvės buvo numatyta kasti iki 3 m pločio perkasas. Kadangi komunikacijos buvo klojamos 7–8 m gylyje nuo žemės paviršiaus, kad nebūtų žemių nuošliaužų, buvo kasama 6 m pločio perkasomis. ŠV, V ir PV dvarvietės dalyje, teritorijoje tarp tilto per Anykštos upelį ir namo Dvaro g. 12 buvo ištirtos 3 perkasos ir 4 plotai (iš viso 1362 m^2).

Plotas 1 buvo kasamas likusioje, savavališkai neiškastoje ir neužverstoje Dvaro gatvės dalyje. Plote 1, kuris kastas per visą dabartinės Dvaro gatvės ilgį, kv. 20–94 fiksuotas iki 54 cm storio nesuardytas kultūrinis sluoksnis, datuo-

jamas XVI–XX a. Visi šiame plote rasti radiniai buvo aptikti juodos žemės sluoksnyje, 15–30 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Sluoksnyje surasta buitinė keramika datuojama XVI–XX a. Didžiąją keramikos dalį (apie 75–80%) sudarė gana grubios molio masės indai, beveik vien tik puodų šukės su stambiai grūsto granito priemaišomis. Likusią keramikos dalį sudarė profesionaliai vietoje žiesta arba importuota keramika. Apie 5% visos keramikos sudarė indai iš kaolinito, vadinamoji Kelcų keramika. Be buitinės keramikos, aptikta nemažai puodyninių koklių fragmentų, keli molio tinko gabalai, stiklinių indų fragmentų. Kokių nors užstatymo pėdsakų šiame plote neaptikta.

Kitu etapu buvo kasama perkasa 1 – atkarpoje tarp tiltelio per Anykštos upelį ir namo Dvaro g. 12. Ji kasta 85 m į PV nuo namo Dvaro g. 12, apie 215 m į Š nuo stačiatikių cerkvės. Perkasa buvo 63 m ilgio ir 6 m pločio, kultūrinio sluoksnio neaptikta.

Plotas 2 (5x4 m dydžio) kastas ŠR dvarvietės teritorijos dalyje. R kampas atmatuotas 95 m atstumu į PV nuo namo Dvaro g. 12. Plote 2 fiksuotas iki 50 cm storio nesuardytas kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVI–XVII a. Visi plote 2 aptikti radiniai buvo rasti juodos žemės su degėsiais sluoksnyje, 12–54 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Pagrindinę buitinės keramikos dalį (apie 90%) sudarė XVI–XVII a. žiesti puodai su grūsto granito priemaiša. Likusią buitinės keramikos dalį sudarė XVI–XVII a. glazūruoti puodų, ąsočių bei keptuvių fragmentai. Iš individualių radinių reikėtų išskirti amforos piltuvėlio fragmentą. Veikiausiai ji importuota iš Vakarų Europos pareinės provincijų. Fragmentas datuojamas XIV a. pabaiga – XV a. pradžia. Užstatymo pėdsakų šiame plote neaptikta.

Plotas 3 buvo kasamas Š dvarvietės teritorijos dalyje, 9 m į ŠR nuo ploto 2. Ploto matmenys – 15,7x11,2 m. Kv. 23–25A–B, 30 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus aptiktos krosnies 1 liekanos. Atidengtos krosnies dalies dydis 170x110 cm. Krosnies kontūrą sudarė plūktas molis su pavienėmis perdegusiomis rausvos spalvos pusplytėmis. Krosnies liekanų vidinį užpildą sudarė 9–11 cm storio molio sluoksnis. Jame aptinkama daug plokštinių koklių (vyraujantis motyvas – įdubęs kvadratas). Už krosnies kontūro, link ŠR buvo tas pats molio sluoksnis kaip ir krosnies kontūro viduje. Čia jo storis – 8–10 cm. Toliau link Š, kv. 21–22A–B buvo fiksuotas šviesiai pilkos žemės su smulkiais degėsiais intarpas. Už šio pilkos žemės intarpo, kv. 18–21A–B fiksuotas toks pat molio sluoksnis kaip ir kv. 22–23A–B. Kv. 18–21A–B molio sluoksnio storis buvo 14 cm. Molio sluoksnyje kv. 20–22B fiksuota 170 cm ilgio, 66 cm pločio, 12–16 cm storio tamsiai pilka žemė su molio intarpais, kurioje aptikta daug buitinės keramikos, plokštinių bei puodyninių koklių, datuojamų XVI a antrąja puse.

Kv. 17–19B–C (H_{abs} 77,31 m) atsidengė 7–9 cm storio plūkto molio sluoksnis. Jo ilgis buvo 250 cm, plotis – 80 cm. Veikiausiai tai krosnies 2 padas. Šiame plūkto molio horizonte aptikta daug plokštinių bei puodyninių koklių fragmentų. Plokštinių koklių motyvas išlieka tas pats – įdubęs kvadratas. Tačiau pasitaiko ir kitokių motyvų. Pvz., koklių fragmentai su kiškiais medžiotojais.

Kv. 25B–E (H_{abs} 77,12 m) fiksuotos degusio rąsto 1 liekanos. Rąstas orientuotas V–R kryptimi, nuo pirmosios krosnies P kampo link R. Kito degusio rąsto 2 fragmentai buvo fiksuoti kv. 19–25B–C (H_{abs} 77,23/27 m). Rąstas orientuotas PV–ŠR kryptimi. Jo liekanos tęsėsi nuo pirmojo rąsto V galo iki antrosios krosnies pado P kampo. Iš V pusės į rąstą rėmėsi pirmosios krosnies kontūras, molio sluoksnis, tamsiai pilka žemė. Rąstas nuožul-

nėjo PV kryptimi, nuolydis nedidelis. Rąstai 1 ir 2 buvo sunerti ir sudarė statų kampą.

Apdegusio rąsto 3 fragmentai fiksuoti kv. 18C–G (H_{abs} 77,14/20 m). Rąstas orientuotas V–R kryptimi. V galu rąstas rėmėsi į krosnies 2 pado R kampą. Šalia rąsto, Š jo pusėje buvo fiksuoti du nedideli akmenys, ant kurių rąstas buvo padėtas.

Rąstai 1, 2, 3 veikiausiai buvo neaiškios paskirties pastato ar priestato apatiniame vainike. Pastato (priestato) ilgis / plotis buvo apie 7 m. Tarp rąstų 1 ir 3 fiksuota keturių vidutinio dydžio akmenų eilė. Galima daryti prielaidą, kad ant šių akmenų buvo padėtas apatinio vainiko rąstas, kuris, deja, neišliko.

Rąstas 4 fiksuotas kv. 14–18C (H_{abs} 77,36 m). Jis orientuotas PV–ŠR kryptimi kaip ir rąstas 2. PV galu jis rėmėsi į krosnies 2 pado Š kampą. Rąstas gulėjo horizontalioje padėtyje (kv. 14C) (H_{abs} 77,36 m (kv. 18C)). Iš V rąsto pusės buvo molio su žvyringo smėlio priemaiša horizontas. Rąstas 4 yra tarsi rąsto 2 tęsinys, tik 50 cm pasistūmėjęs į V. Rąsto 4 PV galas fiksuotas ties riba, kurioje keičiasi molio struktūra – jame atsiranda žvyringo smėlio priemaiša.

Visiškai sudegusio, sunykusio rąsto 5 liekanos fiksuotos kv. 14–19J–L (H_{abs} 77,01/10 m). Jis orientuotas PV–ŠR kryptimi, lygiagrečiai rąstui 4, 8 m į ŠR nuo jo, fiksuotas virš įžemio. Šalia rąsto, kv. 13–14J, 14–15K fiksuota šešių vidutinio dydžio akmenų grupė. Visi akmenys rasti beveik vienodame lygyje (H_{abs} 77,21 m). Veikiausiai jie čia atsirado atskirai, arimo metu.

Nuėmus šį užstatymo horizontą, po juo esantį pirminį paviršių, kurį sudarė pilka žemė, buvo pasiektas įžemis. Jis buvo praskustas visu plotu, jame buvo pastebėtos dvi juodos dėmės. Viena ovalo formos (64x80 cm) dėmė fiksuota kv. 19–20H, kita, didesnė, stačiakampio formos 360 cm ilgio, 284 cm pločio dėmė. Tik pradėjus preparuoti didesniąją dėmę buvo aptikti paskiri lipdytos grublėtosios keramikos fragmentai. Taip pat aptikti du moliniai verpstukai. Vienas verpstukas dvigubo nupjauto kūgio formos, kitas – suploto cilindro formos, puoštas duobučių ornamentu, kurios sudarė juostelę. Iš buitinės keramikos fragmentų galima išskirti kelis radinius. Pirmas fragmentas priskirtinas importui iš ugrų–suomių kraštų: fragmento paviršius lygus, tarsi gludintas, puoštas virvele įspaustu eglutės ornamentu. Antrasis fragmentas – pakraštėlis – puoštas vertikaliu gnaibytiniu ornamentu. Trečiasis fragmentas puoštas duobučių ornamentu. Iš radinių galima išskirti ir žalvario žaliavos fragmentą. Visiškai išpreparavus abi juodos žemės dėmes, buvo aptikti 73 lipdytos keramikos grublėtu paviršium fragmentai, du molio tinko fragmentai. Stačiakampio formos duobės gylis buvo 28 cm, ovalo formos duobės gylis – 18 cm. Šie du juodos žemės plotai veikiausiai buvo ūkinės paskirties pastatas ir šalia jo buvusi ūkinė duobė. Tai, kad čia buvo ūkinis pastatas, įrodo židinio nebuvimas jame. Antra vertus, tuo laikotarpiu ūkiniai pastatai dažniausiai būdavo statomi atokiau nuo gyvenamųjų pastatų. Kaip tik ši Anykščių dvarvietės teritorijoje esanti gyvenvietė lokalizuojama prie Anykštos upės. Taigi aptiktos ūkinio pastato liekanos yra kaip tik atokiau nuo gyvenvietės.

Plotas 4 buvo išmatuotas dvarvietės teritorijos V dalyje, apie 106 m į R nuo tiltelio per Anykštos upę, apie 83 m į R nuo ploto 3. Ploto matmenys – 10x11 m. Tuoj po velėna trijuose ketvirčiuose viso ploto fiksuotas įžemis – balsvos spalvos smėlingas šlynas. Dirvožemis, o gal ir kultūrinis sluoksnis šiame plote veikiausiai buvo nuartas bei nuplautas. Šlyne buvo matyti arimo pėdsakai. Likusiame ploto ketvirtyje po velėna fiksuotas tamsiai pilkos žemės sluoksnis. Ploto ŠV dalyje šio sluoksnio storis buvo 28–32 cm. Toliau, P kryptimi sluoksnis mažėjo, kol visai išnyko ir nebuvo fiksuojamas.

Nuėmus tamsiai pilkos žemės sluoksnį atsidengė įžemis – balsvos spalvos smėlingas šlynas. Nuskutus įžemio paviršių buvo pastebėtos vieno visiškai sutrūnijusio rąsto liekanos, 17 stulpaviečių ir 2 ūkinės duobės. Labai sunku įžvelgti kokį nors sistemingą stulpaviečių išsidėstymą, todėl galima teigti, kad visos aptiktos stulpavietės yra nevienalaikės. Galima įžvelgti kryptingą stulpaviečių 1, 13, 14 ir rąsto išsidėstymą – rąstas ir šios stulpavietės tarsi išsidėstę vienoje linijoje. Šiai linijai paraleliai išsidėsčiusios stulpavietės 6, 11, 7. Bet tai tik prielaidos, konkrečiai ką nors pasakyti apie stulpaviečių išsidėstymą, deja, neįmanoma. Kadangi stulpaviečių užpildo žemėse nerasta jokių datuojamų radinių, sunku pasakyti, kada jos buvo iškastos.

Visi radiniai plote aptikti tamsiai pilkos žemės sluoksnyje. Daugiausia rasta buitinės keramikos fragmentų, vienas plokštinio koklio fragmentas (rugiagėlių motyvas), keli puodyninių koklių fragmentai. Šį kultūrinį sluoksnį galima datuoti XVI–XVII a.

Perkasa 2 buvo kasama nuo ploto 4 PV sienelės link tiltelio per Anykštos upę. Perkasos ilgis 105 m, plotis 3 m. Jokių archeologinių radinių, kultūrinio sluoksnio, užstatymo pėdsakų šioje perkasoje nebuvo aptikta.

Plotas 5 buvo kasamas šalia ploto 3, 2 m į Š nuo jo. Ploto matmenys – 10,4x12 m. Tyrimų eigoje ieškant akmenų eilės pabaigos bei aptikus akmenis, labai panašius į durų slenkstį, buvo padarytos 2 išpjovos. Viena išpjova buvo 4x1,3 m, kita – 1x1 m.

Iš karto po velėna fiksuotas beveik toks pats kaip ir plote 3 16–22 cm storio tamsiai pilkos žemės (armens) sluoksnis. Po juo atsidengė plonas molio sluoksnis su gausia keramika. Čia aptinkta daug XVII a. buitinės keramikos, plokštinių koklių fragmentų. Apie 50 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus atsidengė užstatymo horizontas, stebėtas ir plote 3. Pradėjus skusti šį sluoksnį, kv. 2–3A–F (H_{abs} 77,01/10 m) atsidengė plūkto molio horizontas, kuriame fiksuotos rausvos spalvos pusplytės (kai kurios jų su pirštų braukomis), tarsi sudariusios puslankio formos sieną. Šiame molio horizonte, kv. 4A–F (H_{abs} 77,19 m) fiksuotas 4,66 m ilgio, 10 cm pločio kalkių lęšis. Paskiros kalkės fiksuojamos visame plūkto molio horizonte, kuris labai primena kažkada čia buvusios sienos (pamato) likučius. Dėl smėlingo grunto medis galėjo ir neišlikti.

Kv. 8–11A–H fiksuotas juodos žemės sluoksnis su gausiais degėsiais, buitinės keramikos fragmentais. Jis turėjo aiškius kontūrus ir panėšėjo į čia stovėjusio namo kontūrą. Šioje juodoje žemėje, jos horizonte, fiksuoti vidutinio dydžio akmenys, sudarantys vientisą eilę. Akmenų eilė fiksuota kv. 10–11D–J. Norint surasti šios akmenų eilės P galą, ploto PR sienelėje, kv. 11K buvo padaryta 1x1 m išpjova. Tačiau joje akmenys nepastebėti.

Nuėmus kontrolinę juostą, skyrusią plotus 3 ir 5, juodos žemės sluoksnyje kv. 11A–F fiksuota dar viena akmenų eilė lygiagreti pirmajai. Ji buvo tarsi pirmosios tęsinys. Veikiausiai šios dvi akmenų eilės buvo naudotos medinių pastato pamatams. Norint surasti šios akmenų eilės Š galą bei išsiaiškinti, ar ploto 3 ŠV pjūvyje kv. 13A fiksuoti 2 akmenys neturi kokio nors ryšio su akmenų eile, ploto 5 ŠV sienelėje kv. 11–14A buvo padaryta 1x4 m išpjova. Kv. 13A1 (H_{abs} 77,59 m) aptiktas didelis akmuo (74x40x37 cm). Jis kartu su šalia jo esančiais dviem akmenimis labai priminė pastato slenkstį su laipteliu. Šalia fiksuoti dar du nedideli paskiri akmenys.

Apibendrinant ploto 5 užstatymo horizontą, galima daryti prielaidą, kad čia rastos nemažo (deja, tiksliai jo dydžio nusakyti neįmanoma) pastato ar jo dalies liekanos. Jo išorinės PV sienos pamatus sudarė dvi lygiagrečios akmenų eilės, o ŠR sienos pamatai

kv. 3–4A–F galėjo būti plūktas molis ir plytų eilė. Tarp šio pastato ir pastatų, rastų plote 3, fiksuotas molio su paskiromis pusplytėmis horizontas (kv. 11–13 A1, A–H), tai galėjo būti kelias. Apie spėjamą slenkstį ir jo priklausymą kokiam nors pastatui nieko pasakyti negalima, kadangi teritorija, esanti į Š nuo ploto 5, netyrinėta.

Šiame plote aptikti radiniai buvo rasti tuose pačiuose sluoksniuose kaip ir plote 3. Molio sluoksnyje aptikti buitinės keramikos (puodų, lėkščių, keptuvių), glazūruotų bei neglazūruotų plokštinių koklių fragmentai datuojami XVII a. Išskirti galima būtų labai masyvios karūnėlės fragmentus. Užstatymo horizonte ir virš jo esančiame pilkos žemės sluoksnyje aptikti buitinės keramikos, plokštinių bei puodyninių koklių fragmentai gali būti datuojami XVI a. Išskirti galima koklio fragmentą, puoštą augaliniu simetriniu ornamentu.

ANYKŠČIAI MANOR SITE

In July–October 2004 in the territory of the Anykščiai Manor the LII MTS performed an extensive archaeological research. The total area of 1953 m^2 was investigated. At the manor site up to 0.54 m thick cultural layer was discovered. It is datable to the 16th–17th century. In sectors No. 3 and 5 the layer containing traces of the 16th century buildings was found. Presumably the building remains found are attributable to the folwark (farm) of the Anykščiai Manor, because they are situated about 180 m N from the assumable location of the manor palace. In the sector No. 3 on the level of the sterile soil a trace of the 5th–6th century building and a garbage pit of the same period were found. Presumably this should have been an out-building, because it contained no traces of a hearth. Besides that, this building stood remotely from the unfortified settlement localised on the bank of the Anykšta Rivulet.

KRETINGOS DVARVIETĖ

Julius KANARSKAS, Donatas BUTKUS

Kretingos dvaras žinomas nuo XVI a. Jį valdė Žemaičių seniūnai Kęsgailos, grafai Chodkevičiai, didikai Sapiegos, kunigaikščiai Masalskiai, grafai Potockiai, Zubovai ir Tiškevičiai. Dvaro sodyba įsikūrusi ties Akmenos ir Dupulčio upelių santaka, šalia X–XIII a. kapinyno. Manoma, kad šioje vietoje yra buvusi Kuršo vyskupo Henricho 1253 m. balandžio 5 d. rašte minima istorinė Duppie (Dupulčių) vietovė.

Iš pradžių dvaro sodybos pastatai buvo mediniai, o XVIII a. paskutiniajame ketvirtyje vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio įsakymu pradėta statyti akmens ir plytų mūro pastatus. Grafai Zubovai XIX a. pirmoje pusėje pastatė tinko mūro secesinės architektūros rūmus ir įkūrė parką, kurį išpuoselėjo ir toli už Lietuvos ribų išgarsino grafas Juozapas Tiškevičius, įkurdinęs 1875 m. Kretingoje savo šeimos rezidenciją.

Pagal architektės N. Kazakevičiūtės parengtą Kretingos dvaro (G 48K) parko renovacijos projektą 2004 m. pradėti centrinės parko dalies tvarkymo darbai, kurių metu planuojama atnaujinti takus, atstatyti fontaną ir atlikti rūmų bei parko tvoros pamatų hidroizoliaciją.

Fontano vieta apytikriai lokalizuota pagal palangiškės fotografės Paulinos Mongirdaitės 1895 m. išleistame ir Lietuvos mokslų akademijos centrinės bibliotekos retų spaudinių skyriuje saugomame fotografijų albume „Kre-